

Inleiding

Flitslicht heeft mij lang angst ingeboezemd. Ik vond het ingewikkeld, moeilijk om in te schatten en weinig flatterende resultaten opleveren. Ik heb het hier nog over het analoge tijdperk, waarin er een week voorbij ging tussen de druk op de ontspanknop en de afdruk die je bij de fotozaak kon ophalen. Niet bepaald bevorderlijk voor het leer- en experimenteerproces.

Nikon D700 | 14-24mm f/2.8G | 14mm | f/10 @ 1/250s | ISO 200 | SB-900 op halve kracht.

Ik was dus heel lang een zogenaamde ‘available light’-fotograaf. Niet zozeer uit overtuiging, meer uit noodzaak en vanwege het gebrek aan een alternatief. De komst van digitale camera’s, met hun onmiddellijke feedback, en de groeiende mogelijkheden om reportageflitsers los van de camera te gebruiken, hebben de situatie echter danig veranderd.

Flitsen, en dan vooral het flitsen met losse reportageflitsers – ook wel ‘off-camera flash’, ‘draadloos flitsen’ of ‘strobisme’ genoemd – biedt de creatieve fotograaf ongekende mogelijkheden. Beginnende fotografen denken vaak dat een flitser alleen nodig is als er te weinig licht is; als het buiten of in de kamer te donker is. De flitser wordt dan gebruikt als hoofd- of zelfs enige lichtbron en wordt ingezet om de hoeveelheid licht te verhogen wanneer er geen of onvoldoende omgevingslicht meer aanwezig is. Je kan flitslicht echter ook toevoegen in situaties waar er technisch gesproken meer dan voldoende omgevingslicht aanwezig is: in dat geval dient de flitser om de kwaliteit van het licht te verbeteren. Zo kan direct zonlicht zulke sterke contrasten opleveren, dat delen van de foto te donker worden (zie ‘Twee lichtbronnen voor de prijs van één’ in hoofdstuk 7). De flitser wordt dan als ‘invulflits’ gebruikt, om schaduwen op te helderen. Veel van de voorbeelden in dit boek werden overdag gemaakt in tropische landen, op plaatsen waar van ’s ochtends vroeg tot vlak voor zonsondergang voldoende zon is. De flitser wordt dan niet gebruikt om meer licht te creëren, maar om het bestaande licht aan te vullen of tot op zekere hoogte te vervangen.

Een extreem voorbeeld van het vervangen van bestaand licht is het werken in een studio, waarbij, meestal met meerdere flitsers, het bestaande licht door de keuze van de camera-instellingen geëlimineerd wordt en de belichting stap voor stap met flitslicht weer opgebouwd

wordt (zie ‘Meerpuntsbelichtingen’ in hoofdstuk 8). Alhoewel een ‘echte’ fotografenstudio met professionele flitsers natuurlijk zeer prettig werkt, kan je in principe iedere ruimte tot een studio omtoveren en de studioflitsers vervangen door gewone reportageflitsers.

Om al deze redenen zijn flitsers een onafscheidelijk stuk materiaal in mijn cameratas geworden. Ik hoop dat dat na het lezen van dit boek ook bij jou het geval zal zijn.

Opbouw van dit boek Om licht in het algemeen en flitslicht in het bijzonder te leren begrijpen, nemen we in de eerste twee hoofdstukken de elementaire theorie door. Met de recente hype rond strobisme – het gebruiken van flitsen los van de camera – zou je haast vergeten dat het ooit anders was: daarom volgt in hoofdstuk 3 een korte bespreking van het werken met een flitser op de camera: ‘on-camera flash’. We tonen de voordelen en vooral de beperkingen ervan, om dan snel over te gaan naar het hoofdonderwerp van dit boek: het werken met losse flitsers. Vervolgens behandelt hoofdstuk 4 de basistechnieken van het werken met een enkele flitser. We beginnen met een eenvoudig scenario: slechts één flitser en een paar goedkope accessoires, zoals een kleine paraplu en een softboxje. In hoofdstuk 5 leren we je hoe je je Nikon of Canon kan instellen om te werken met een losse flitser. Kort en krachtig is dan hoofdstuk 6, met een stappenplan om de opgedane kennis vlot in de praktijk te brengen. Een aantal praktische cases vind je in hoofdstuk 7. De foto’s in dat hoofdstuk werden vrijwel allemaal gemaakt tijdens een fietsreis en zullen aantonen dat je met slechts één flitser al een grote creatieve sprong voorwaarts kan maken. Hoofdstuk 8 staat in het teken van meer geavanceerde technieken: het werken met meerdere flitsers, die we bundelen tot een krachtige lichtbron die kan wedijveren met de zon, of die we op

verschillende plaatsen opstellen om zo op locatie een ‘draagbare studio’ te creëren. Hoofdstuk 9 biedt met een overzicht van extra materiaal een aanvulling op hoofdstuk 4. En tot slot toont hoofdstuk 10 opnieuw een aantal praktische cases.

Online bonushoofdstuk

We hebben bovendien een online bonus-hoofdstuk toegevoegd: vier interviews met toonaangevende fotografen, die hun licht laten schijnen op flitstechnieken. Je vindt dit bonushoofdstuk op www.morethanwords.be/flitsboek.html met de toegangscode **bonus-hoofdstuk** kan je het hoofdstuk downloaden.

Opmerkingen Dit boek heeft niet de bedoeling om een vervanging te zijn van de handleiding van je flitser. Alhoewel hier en daar specifiek verwezen wordt naar bepaalde procedures bij bepaalde merken, willen we je met dit boek algemeen geldende technieken en concepten aanreiken. Daarna kunnen de handleiding van je camera en je flitser je indien nodig assisteren hoe je die concepten het beste toepast op jouw specifieke camera-flitsercombinatie.

Fotografiejargon is in hoge mate Engelstalig. Van veel accessoires bestaat geen of slechts een halfslachtige Nederlandse vertaling, die internationaal echter niet bekend is. Zo kan een ‘beauty dish’ wel vertaald worden als een ‘portretschaal’, maar de kans dat uw winkelier u begrijpt is miniem. Daarom gebruiken we hoofdzakelijk de Engelse terminologie. Indien er een goede, min of meer ingeburgerde Nederlandstalige vertaling bestaat, zullen we die ook vermelden.

We zullen vaak de termen ‘on-camera flash’ en ‘off-camera flash’ gebruiken. Ook die zijn internationaal immers meer bekend, en ze zijn snediger dan ‘flitsen met de flitser op de camera’ en ‘flitsen met de flitser los van

de camera’. Soms wordt de term ‘draadloos flitsen’ gebruikt als vertaling voor ‘off-camera flash’, maar die vlag dekt de lading niet helemaal: de ‘off’ van ‘off-camera flash’ slaat immers op de plaatsing van de flitser, niet op hoe hij aangestuurd wordt. Zo kan je perfect aan off-camera flash doen terwijl je flitser met een flitssynchronisatiekabel verbonden is aan je toestel.

In het Engels geldt het begrip ‘flash’ zowel voor het toestel als voor de lichtpuls zelf. In het Nederlands wordt ‘flash’ als toestel vertaald als ‘flitser’. Wanneer we het over een ‘flash’ als lichtpuls hebben, spreken we over ‘flits’ of ‘flitslicht’.

FujiFilm X10 | 35 mm | ISO 100 | f/10 @ 1/200 | Nikon SB900 Speedlight op volle kracht in Lumiquest SBIII Softbox.

Omdat ik geen flitsstatief bij me had en het moment snel voorbij kon gaan, balanceerde ik de flitser gewoon over een hondenslee die links van de camera buiten beeld stond. Het aansturen van de flitser gebeurde via een Nikon SC-28 flitssynchronisatiekabel. Wanneer een Nikon-flitser en synchronisatiekabel gebruikt worden met een ander merk camera (zoals hier de geavanceerde compactcamera X10 van FujiFilm), gedraagt die flitser zich als een gewone, manuele flitser waarvan de flitskracht op de flitser zelf ingesteld moet worden. Dat was hier geen probleem, omdat de afstand tussen mij en de honden toch niet veranderde. Het voordeel van te werken met een synchro-kabel op een camera met een kleine sensor, is dat de flitssynchronisatietijd veel sneller kan, tot méér dan 1/1000e seconde, indien nodig. Zo wordt je flitser de facto een stuk krachtiger (zie ook pagina 84).

De omgevingsbelichting werd met ongeveer twee stops onderbelicht, zodat ik detail in de lucht kreeg. De honden werden bijgevolg hoofdzakelijk verlicht door het flitslicht.

1. Fundamentele eigenschappen van licht

Veel fotografen vinden flitslicht ingewikkeld en lopen er daarom met een wijde boog omheen. Vaak wordt dat gedrag dan vergoelijkt met uitspraken als 'ik werk alleen met natuurlijk licht' (alsof dat kwalitatief beter is) of 'mijn camera en lenzen zijn zo lichtgevoelig dat ik geen flitslicht nodig heb'.

Nikon D700 | VR 70-200mm f/2.8G | 102mm | f/2.8 @ 1/30s aperture priority -0.7EV | ISO 2500 | Geen flitser.

Creatief kunnen werken met flitslicht is net als omgaan met sluitertijd, diafragma en ISO een belangrijke pijl op de boog van de reportagefotograaf. Wanneer ik een flitser meeneem naar landen als Indonesië of Iran, doe ik dat niet omdat daar te weinig natuurlijk licht zou zijn. Integendeel, het zonlicht is daar veel feller dan in onze lage landen. Ik neem een flits mee om die overvloed aan omgevingslicht beter naar mijn hand te kunnen zetten.

Flitslicht demystifiëren doe je door een flitser simpelweg als een extra lichtbron te zien. Een lichtbron die je kan mengen met het bestaande licht, of die dat bestaande licht tot op zekere hoogte kan vervangen als het afwezig is of niet de gewenste kwaliteit vertoont.

Aangezien flitslicht gewoon een extra lichtbron is, is het, op één uitzondering na, onderhevig aan dezelfde wetmatigheden als gewoon licht. Daarom bekijken we in dit hoofdstuk de fundamentele eigenschappen van licht in het algemeen en die van flitslicht in het bijzonder. Immers, fotografie is 'de taal van het licht', en bestaat er een betere manier om een taal te leren dan de basiswoordenschat en grammatica te bekijken?

De basiskarakteristieken van licht zijn grootte, kwaliteit, richting en kleur.

Grootte en kwaliteit Fotografen hebben het vaak over de 'kwaliteit' van het licht. Hiervoor worden dan adjectieven gebruikt als 'zacht' of 'hard'. We noemen een lichtbron 'zacht' als ze zachte schaduwen creëert. Hoe zacht een lichtbron is, hangt niet zozeer af van de absolute grootte van die lichtbron, maar van de relatieve grootte ten opzichte van het onderwerp. De zon is op zichzelf een gigantische lichtbron, maar door haar grote afstand tot de aarde is ze relatief gezien klein. Daarom werpt ze op een wolkeloze dag harde schaduwen.

Fuji X10 | 1/1200s @ f/9 | ISO 100 | LumoPro flitser op minimale kracht, aangestuurd via synchronisatiekabel.

De LumoPro stond ingesteld op zijn minimale kracht van 1/64 en was ongeveer 4 centimeter verwijderd van de miniaturvrachtwagen. Doordat de flitskop, rekening houdend met de afstand, ongeveer even groot is als het onderwerp, krijgen we relatief zacht licht. Ik gebruikte twee filters van Rogue Gels om de kracht van de flits verder af te zwakken.

Wanneer er wolken voor de zon schuiven, worden die de effectieve (grotere) lichtbron, waardoor de lichtkwaliteit (en de schaduwen) zachter worden.

Het is dus de relatieve grootte die telt. Wat dat betreft ziet het er niet zo best uit voor wie de opzetflitser als zachte lichtbron wil gebruiken: met een oppervlakte van zo'n vijftien vierkante centimeter zal hij immers meestal harde schaduwen geven, tenzij het onderwerp relatief klein is en de flitser dichtbij staat. Met

Licht dat van opzij komt, laat texturen goed tot hun recht komen. In de case 'De versteende fietser' in hoofdstuk 7 zal je zien dat deze foto in de middag gemaakt werd, en dat wat er als licht van een ondergaande zon uitziet, eigenlijk afkomstig is van een strategisch geplaatste flitser.

een reportageflitser zal je een vrachtwagen nooit mooi zacht kunnen uitlichten, daarvoor worden gigantisch grote en dure softboxen en hoogvermogenslichten gebruikt. Hangt diezelfde reportageflitser echter op een afstand van vijf centimeter boven een speelgoedvrachtwagentje, dan krijg je wel prachtig zacht licht.

In dit voorbeeld (zie pagina 13) was de flitser zelfs op minimale kracht nog veel te sterk, zodat ik twee filters moest gebruiken: een neutraal filter dat twee stops licht afnam en – bij gebrek aan nog zo'n filter – een donkergeel gekleurd filter, dat nog tweeënhalve stop wegnam. De witbalans werd achteraf in Adobe Lightroom gecorrigeerd.

Kleine lichtbronnen dichtbij kunnen dus toch zeer krachtig zijn: in dit voorbeeld was een flitser met één duizendste van de kracht van de hier gebruikte LumoPro nog krachtig genoeg geweest.

Gelukkig bestaan er technieken en accessoires om die kleine flitskop ook ten opzichte

van grotere onderwerpen tot een zachtere lichtbron om te toveren. We komen er verderop in dit boek regelmatig op terug.

Zacht licht wordt over het algemeen meer gewaardeerd dan hard licht. Dat is echter niet terecht. Eigenlijk moet je je lichtkwaliteit aanpassen aan wat je met je foto wilt zeggen.

Als je een flitser en eventueel een flitsparaplu tot je beschikking hebt op locatie, kan je omgevingslicht dat minder goed past in jouw verhaal aanvullen met of vervangen door flitslicht dat wel de gewenste eigenschappen heeft. Flitslicht kan je nu eenmaal makkelijker naar je hand zetten dan zonlicht!

Richting Richting is een andere kerneigenschap van licht. Vergelijk in gedachten maar eens een portret gemaakt met zacht vensterlicht (of met softbox-licht) dat in een hoek van 45 graden op het gezicht valt, tegenover het harde zonlicht (of flitslicht) dat recht in iemands gezicht schijnt. Of denk maar eens aan hoe het licht van een laaghangende avondzon dat haast evenwijdig met een muur loopt,